

In memoria a Jon Pult, dr. phil. I : 3/8/1911 - 31/10/1991

Autor(en): **Arquint, Jachen Curdin / Pult, Jon**

Objekttyp: **Article**

Zeitschrift: **Annalas da la Societad Retorumantscha**

Band (Jahr): **105 (1992)**

PDF erstellt am: **29.06.2024**

Persistenter Link: <https://doi.org/10.5169/seals-235711>

Nutzungsbedingungen

Die ETH-Bibliothek ist Anbieterin der digitalisierten Zeitschriften. Sie besitzt keine Urheberrechte an den Inhalten der Zeitschriften. Die Rechte liegen in der Regel bei den Herausgebern.

Die auf der Plattform e-periodica veröffentlichten Dokumente stehen für nicht-kommerzielle Zwecke in Lehre und Forschung sowie für die private Nutzung frei zur Verfügung. Einzelne Dateien oder Ausdrucke aus diesem Angebot können zusammen mit diesen Nutzungsbedingungen und den korrekten Herkunftsbezeichnungen weitergegeben werden.

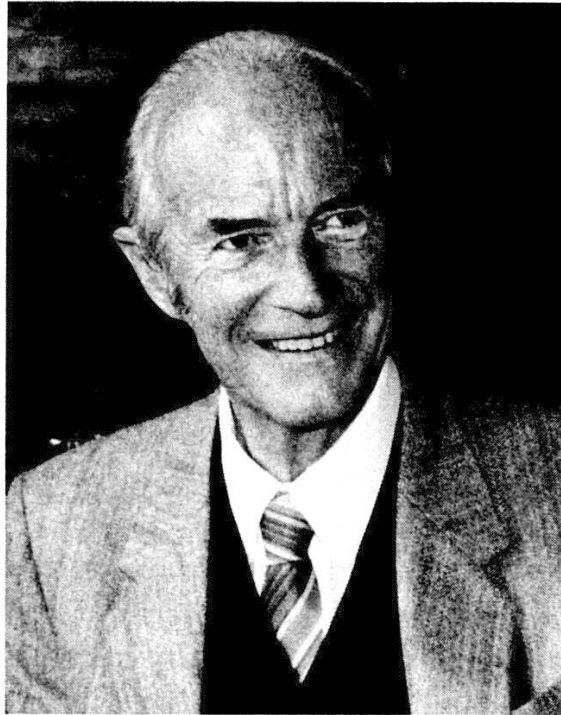
Das Veröffentlichen von Bildern in Print- und Online-Publikationen ist nur mit vorheriger Genehmigung der Rechteinhaber erlaubt. Die systematische Speicherung von Teilen des elektronischen Angebots auf anderen Servern bedarf ebenfalls des schriftlichen Einverständnisses der Rechteinhaber.

Haftungsausschluss

Alle Angaben erfolgen ohne Gewähr für Vollständigkeit oder Richtigkeit. Es wird keine Haftung übernommen für Schäden durch die Verwendung von Informationen aus diesem Online-Angebot oder durch das Fehlen von Informationen. Dies gilt auch für Inhalte Dritter, die über dieses Angebot zugänglich sind.

In memoria
a Jon Pult, dr.phil. I

3/8/1911 – 31/10/1991

Als 4 da november 1991 s'ha radunada üna gronda raspada funebra davant la chasa dal dr. Jon Pult a Sent per accompagnar al defunt a l'ultim pos. Ils plets da cumgià pronunzchats sün sunteri, sper la fossa amo averta, prouvan da dar ün purtret da l'esser e da l'agir dal trapassà e da dar expressiun al sentimaint da respet e recugnuschentscha invers sia persunalità.

Y consiento en mi morir
cun voluntad placentera
clara y pura
que querer hombre vivir
cuando Dios quiere que muera
es locura.

Quists vers dal poet spagnöl Jorge Manrique chi ha vivü la prüma part dal 15avel tschientiner am sun gnüts adimaint adüna darcheu in quists dis, davo ch'eu vaiva dudi da seis figl Chasper cha Jon Pult saja mort quietamaing in sia chasa paterna a Sent. Ils ses vers ch'eu n'ha let sun il cumanzamaint d'üna reflexiun poetica da Jorge Manrique sur da la mort da seis bap e sur da la mort sco realtä da la vita umana.

In rumantsch as pudessa forsa tradüer uschea:

In mai, in meis intern acconsentisch eu da murir
cun voluntà paschaivla
clera e püra
cha lair viver, uman,
cur cha Dieu voul ch'el moura
es insensà.

Uschea, am para, in ün möd chi sta daspera a l'acconsentimaint invers la realtä da la mort, express in quists vers in möd commovent, uschea ha pudü ir Jon Pult, davo lungs ons d'üna actività accumulida e davo ün traget chi til ha cunfruntà aspramaing culla passagerità da nos viadi quia sün terra.

Ils duos tragets manzunats chi resortan dal gir extern da sia vita paran da correspuonder a trats essenzials da seis esser. D'üna vart quels da l'actività, dal tour part a la vita, da l'esser preschaint, dal fuormar e dar inavant experienzas; da tschella vart quels dal tour distanza, dal reflectar, ponderar ed acceptar cunfins. Tuottas duos varts da seis esser manifestaiva'l in ün möd retgnü – e sgür ch'eir seis ils plü buns amis sentivan ch'el, cun tuot seis impegn e sia chara cordialità, mantgnaiva adüna quai chi's pudess nomnar la sfera persunala e privata. Quai daiva a tuot seis far l'impreschiun d'üna discreziun degna, da character aristocratic e signuril.

Uschea probabel, es gnüda resentida e stimada sia persunalità – tuot tenor seis contacts – quia in cumün, in Engiadina, i'l Grischun Rumantsch, in circuls da scoula da tuot il chantun Grischun, aint ils circuls culturals e litterars da noss pajais e da na pacs exponents da pajais esters.

Ils plü divers factuors han contribui a fuormar la persunalità da Jon Pult sco cha nus tilla stimaivan e vaivan jent.

Nus provain da dar ün pèr tschögns:

El es nat a San Galla trais ons avant co chi prorumpa la prüma guerra mundiala chi ha marcà la fin dal pensar e resentir dal 19avel tschientiner

in ün möd da cesura secha e per blers inchapibla. Il fat cha Jon Pult d'eira descendent d'üna famiglia da randulins e pastiziers ha fuormà seis esser almain uschè ferm sco il fat cha seis bap, il filolog Chasper Pult, d'eira gnü tschernü be duos ons davò la naschentscha da seis unic figl Jon, sco redacter da l'Idioticon rumantsch – sco chi's solaiva nomnar quella jada il Dicziunari Rumantsch Grischun chi cumpiglia hoz 8 superbis e custavivels toms.

Uschea è'l gnü cunfruntà da sia prüma infanzia nan cun ün möd da verer e valütar il cumün patria e l'aigna val nan da la perspectiva d'üna distanza chi diminuischa tuot tenor l'asprezza dal detagl e chi nun indürischa il sguard tras ün realissem surcritic e sainza remischiun. Quella perspectiva amiaivla, derasada pro'ls randulins dal 19avel tschientiner s'ha renovada, rinforzada e schlargiada pro seis bap tras il stüdi da la filologia.

Quist möd da verer il cumün patria, l'aigna val ed il muond rumantsch sco ün da chasa prüvà sarà stat la basa per la cordiala bainvuglientscha e la colliaziun cha Jon Pult ha resenti tuot sia vita pella Rumantschia, eir sch'el nu's faiva illusiuns sur dals debels dals Rumantschs.

Seis bap vaiva seis büro in chasa uschè cha Jon Pult, da mattet, da mat e sco scolar da scoula media es stat collià culla lavur dal bap, ün pa sco ün figl da paura o ün figl d'ün mansteran chi vezza ad agir a seis bap e chi cugnuoscha minch'üsaglia.

E la decisiun da tscherner la vocaziun da seis bap as varà datta tras quai bod da sai.

Il gimnasiast – el ha fat la matura intuorn ils ons trenta – appartgnaiva a San Galla ad ün circol da giuvens per uschè dir serrà, ün circol chi'd es alch sco üna famiglia schlargiada – quai d'eira impustüt paraints, cusdrins e figls dad emigrants.

Sper quist circol – segnà eir el da l'adüs dals randulins – es statta importanta eir la Zofingia, l'associaziun da students universitaris chi vaiva a San Galla üna secziun eir illa scoula media. I's po s'imaginar cha là varà Jon Pult scuvert ed experimentà seis dun retoric e ch'el til varà scolà e raffinà in quel ambiaint studentic.

In mincha cas esa uschea ch'el es quel chi vain incumbenzà schi'd es da far ün discuors, cur ch'el, davò fat la matura, es student da la romanistica a Turich.

Interessà da chas'oura s'ha'l büttà cun arsaja, sco ch'el disch s'vess, sül stüdi da la romanistica. Seis semesters da stüdi a Turich ha'l cumplettà a las universitats da Genevra e Paris.

Cun sia dissertaziun sur da las denominaziuns da vadrets e lavinas ha'l

documentà seis interess per temas dal muond alpin, uschea manaja'l. Ma i's pudess eir far ün pass inavant e dir cha cun quist tema fa'l tendscher seis sguard chafuol aint il passà, al möd da Peider Linsel chi dà jent profuondità al passà e chi discuorra dal laint festinar da saschuns e da seculs o al möd da seis bap chi discuorra dal vegl nos S-chalambert sco d'ün ami chi po quintar e quintar d'ün passà fich lontan.

Davo absolt l'examen da stadi per frances e talian fa Jon Pult seis prüms pass aint illa vita da professiun sco magister da frances e talian ad Aarau, a Küsnacht, a Turich, a Zuoz ed a Samedan.

Ma da prüma davent as dà sco da sai il contact cul rumantsch – e seis servezzans pel rumantsch sun tscherchats.

Avant e d'ürant il temp da la seguonda guerra mundiala til dvainta adüna plü consciaint che forza – constructiva e destructiva – chi po sortir dal pled discurre emess tras il radio. Ed el es ün dals prüms chi metta pais cha quist mez nouv vegna trat a nüz a favur dal rumantsch.

Davo il servezzan activ til vezzaina sco chürader da la Biblioteca in Chesa Planta a Samedan in mezza piazza, dal 1946 al 1950, e sco secretari da la Lia Rumantscha per ot ons, dal 1946 al 1954. A listess temp chüra'l al radio las emischiuns cul titul «Chronik aus Romanisch Bünden» chi chattan bun rebomb. Intuorn quels ons è'l eir president da l'Uniun dals Grischs.

Üna brava chargia da lavur, as poja bain dir. Üna lavur ingio cha seis duns d'animar, d'incuraschar, da star tuot tenor sur las chosas, da balchar e buniar sun ün prezius agüd tant per el co pels Rumantschs. Las cuntaisas e las disparitats confessiunalas d'eiran virulentas in quels ons e las differenzas d'opiniun per quai chi riguarda lingua e cultura d'eiran persunifichadas in ün möd fich express.

In quists ons ha Jon Pult chattà la fiduzcha pro la generaziun dals exponents plü vegls da lingua e cultura, collavurà culs rapreschantants da sia età e promovü ed incuraschà a giuvens, impustüt a duos giuvens Engiadinais chi d'eiran landervia a scuvrir lur talent da scriver – ad Andri Peer ed a Cla Biert. El ils ha cumpagnats cun simpatia in tuot lur lavur litterara, da là davent per tuot lur vita.

El d'eira tscherchà eir sco referent. Tras sia apprendscha e seis cuntegn, cun seis möd quiet ed a listess temp impegnà, retgnü e listess plain tempramaint, analitic e tuottüna concret tras ils exaimpels ch'el tscherniva cun chüra, cun sias formulaziuns chi – là ingio ch'el laiva metter l'accent, vaivan magari alch d'ün appel o d'ün slogan e restaivan impress, cun tuot quai d'eira'l bun da dar a seis referats adüna darcheu alch chi's pudess nomnar ün'atmosfera festiva, chi vaiva seis agen charme.

In quists ons güda'l a preparar la via pel Dicziunari ladin rumantsch tudais-ch, chi sarà plü tard redat dad Oscar Peer. El prepara il custab F sco custab da prouva e metta pais cha las scurznidas vegnan dovradas be s-charsamaing per cha'l lectur nu fetscha massa fadia cun leger.

La lavur pel rumantsch til dà satisfacziun. Ma, co less quai esser oter – ella til causescha eir dischillusiun uschè ch'el – sco ch'el nota dal 1986 cun una scrittüra fingià segnada dal mal da Parkinson – uschè ch'el, minchatant, d'eira bod schmiss da l'incumbenza. Per la paja po'l far tantas e tantas bellas experiencias cun Na-Rumantschs chi voulan imprenden nossa lingua.

Dal 1948 es Jon Pult entrà in lai culla pianista Beatrice Menzel. I nun es ingün dubi cha'l contact intensiv cul muond rapreschantà da sia cumpogna da vita ha approfuondi seis interess in möd marcant vers il muond da la musica e da l'art.

Dal 1954 s'annunzcha Jon Pult per üna piazza sco magister da frances e talian a la scoula chantunala e vain tschernü.

I füss fos da lair eruir da quista data davent chenüna da las activitats chi til staiva plü a cour – quella da magister da scoula media o la collavur in tants e quants gremiums da character cultural.

Il prüm piglia'l nouv contact cul dar scoula. Ils scolars giodan sia cumpetenza linguistica, seis dun d'actualisar, d'illustrar e, tuot tenor, da condensar ün fenomen grammatical in ün möd da dir, in üna fuormla linguistica simpatica ed adattada per tilla tgnair adimaint. Ils collegas til arcugnuoschan sco romanist versà e sco hom affabel chi sa dad evitar la cunfruntaziun directa, scha quai nun es necessari, ma chi, schi's trattaiva da defender la preschentscha dal rumantsch in scoula, d'eira bun da cumbatter cun perseveranza e vigur. Pac ons davo sia tscherna, cur cha'l prof. Tönjachen es i in pensiun, vaiva'l surtut eir üna part da l'instrucziun da rumantsch sco lingua materna. Dal 1962 davent, davo cha'l seminar da magisters es gnü separà da la Scoula chantunala, ha'l chürà la fuormaziun in lingua materna pellas futuras magistras e pels futurs magisters da terra ladina. El nun ha fat quai be sco magister, ma impustüt eir nan da sias vastas experiencias in tuot sias otras funcziuns. L'actualità da la vita e da la politica linguistica-culturala rumantscha giovaivan üna gronda rolla in sias uras da rumantsch. E quel möd da verer e da preschantar las chosas nun es restà sainza früt.

Ils contacts ch'el vaiva tras sias activitats in gremiums culturals svizzers til han dat occasiun dad esser per divers ons quai chi's pudess nomnar l'ambaschadur dal rumantsch. E quella incumbenza ha'l cumpli cun distincziun, sco commember e president da la Cumischiun da programs

dal radio e da la televisiun DRS, sco commember dal Cussagl da Fundaziun da la Pro Helvetia, sco vicepresidente da la Società da scriptuors svizzers e sco docent incumbenzà per litteratura rumantscha a las scoulas otas da Turich e da San Galla.

Aint ils gremiums grischuns, sco commember da la giunta da la Cumünanza radio e televisiun rumantscha e sco vicepresidente da la Società Retorumantscha pudaiva'l profitar da seis vast spectrum d'experienzas aint ils gremiums svizzers.

Sco fingià circumscrit aint ils cuorts plèds da cumgià al radio es sia lavur in tuot ils gremiums culturals statta portata dal listess etos sco sia lavur da magister, nempe quel da svagliar incletta per tshella cultura, da muossar las varts bellas ed originalas, ma eir ils debels da nos esser e da pledar pel dret d'esser rapreschantà e da gnir dudi.

Pro'ls Rumantschs es sia mera adüna darcheu statta quella da provar da vendscher las diversitats a favur da l'uniun.

E, id es significativ per el e per sia lavur, ch'el es gnü undrà cul premi-radio, cul premi chi porta il nom da quel mez chi ha funcziunà daspö ils ons tschinquanta sco ferm e sco nouv mediatur tanter las vals rumantschas.

Da mediatur ha fat Jon Pult eir plü a la zoppada lavurond per collecziuns ed antologias rumantschas e per publicaziuns sur dal rumantsch, redigind criticas litteraras, fond revisiuns dad ouvras litteraras aint ils plü divers stadis da producziun.

Discurrind da sia dissertaziun vaina constatà ch'el, fingià da giuven, vaiva sviluprà il sen pel lung fladar dal temp. Ma el vaiva eir il sen ed il gust da la vastezza aint il spazi. Da giuven davent til plascha da chaminar, da scuvrir vals e cumüns, da far gitas, per exaimpel i'l rom dal Plazzin, d'ir in muntogna, insomma da viagià, impustüt cul tren ed eu m'aljord da seis entusiassem cur ch'el quintaiva d'avair segui il cuors da l'En fin al Mar Nair e dal proget da seis viadi culla viafier transsibirica.

Ed el giodaiva quists viadis our d'möd, laschond passar las cuntradas cun lur divers character davant seis ögl e fond sias reflexiuns.

Sco ün viadi vezzaiva'l eir il destin dal rumantsch, sco ün viadi tras il temp e, in occasiun dal tschinquantavel anniversari da la Lia Rumantscha, ha'l discurrel perquai da l'epopea rumantscha.

Observond quel viadi, observond l'epopea rumantscha, as santa Jon Pult partecipà. El piglia part cun tuot seis esser. El ha plaschair, el tschüffa fiduzcha, el formulescha ün appel sco: «Rumantsch grischun dat forza ed uniun», el es skeptic, el ha dubis, el as fa dumondas, ma in tuot ha'l spranza; el as fida da la forza d'innovaziun dals giuven.

Uschea ha'l tut part al destin dal rumantsch eir davu glivrà sia actività,

eir in quel traget da sia vita chi'd es segnà vieplü dal mal da Parkinson.

El es preschaint e piglia part fin ch'el po – i varà fat plaschair ed i sarà stat commovent per blers da til verer ed inscuntrar avant cuort a la Scuntrada a Laax.

Seis möd da pensar e resentir e seis esser chi'd es portà d'üna fina sabgentscha da la vita clingirà inavant sco in ün da quels blers vers ch'el ha fat per inscripziuns sün chasas e chi'd es piazzà sün üna fanestra orba chi guarda vers Plaz – qua a Sent:

Meis ögl guarda vers Plaz
pensond als temps passats
ma eir cun ferma spranza
da nouva cumünanza

Uschea pigliaina cumgià da Jon Pult e minchün cumpletterà ed inrichirà quai chi'd es gnü dit tras seis agen resentir e tras seis agen algord.

Eu n'ha tut cumgià d'el sco rimplazzant per uschè dir, in nom da blers ed impustüt in nom da las societats e da las instituziuns chi sun statts nomnadas in quist pled da cumgià e chi til san grà per la buna lavur ch'el ha prestà.

In lur nom – ma eir in möd tuot persunal – dun eu expressiun a la sincera partecipaziun invers sia consorta, duonna Beatrice, ed invers seis duos figls Chasper Pult e Clot Pult insembel culs lur.

Nus tgnaran a Jon Pult in buna e grata memoria.

Jachen Curdin Arquint

